

Koude winter deert flamingo's niet

Joop M. Treep

In 1994 werd in 'Het Vogeljaar' uitvoerig geschreven over de aanwezigheid van flamingo's in de Nederlandse wateren (Treep 1994). In het artikel werd gesteld dat kon worden verwacht dat de flamingo's niet snel weer zouden verdwijnen. De succesvolle broedkolonie in het Zwillbrocker Venn, nabij Groenlo, zorgt immers voor regelmatige aanwas van de groep. In 1994 groeiden er vijf jongen op; in 1995 werden er acht jongen groot. Slechts een zeer strenge winter waarbij al het water in het overwinteringsgebied, de Zeeuws-Zuidhollandse Delta, zou dichtvriezen, zou hun vertrek kunnen bewerkstelligen.

Joop Treep is contactpersoon voor West-Europa naar de IWRB Flamingo Research/Specialist Group (coördinator Alan Johnson). Nog steeds zijn observaties van in West-Europese wateren waargenomen flamingo's bij hem van harte welkom. Noteert u alstublieft zo volledig mogelijk datum, plaats, aantal, samenstelling van de groep (soorten, adulten, juvenielen), ringen (links/rechts, kleur, nummer). Ook observaties uit voorgaande jaren zijn nog steeds welkom.

Strenge winter

Na de afgelopen winter is het echter duidelijk geworden dat het strenge winterweer geen enkele merkbare invloed op het aantal vrij levende flamingo's heeft gehad. Hoewel duizenden inheemse vogels het loodje leggen, bleken de (nog steeds door velen abusievelijk als tropische vogels beschouwde) flamingo's uitermate goed met de omstandigheden om te kunnen gaan. Toen het zoete water aan de oevers van het Volkerakmeer, de plaats waar ze de laatste winters vertoefden, dichtvroor, gingen ze hun voedsel weer zoeken in de Grevelingen en de Oosterschelde. Deze wateren bleven door het zout en de getijdewerking langer open. Hier hielden de flamingo's zich overigens ook al op in de jaren tachtig toen de Philipsdam nog niet gereed was en het Volkerak nog niet was afgesloten.

Zoet of zout

Onderzoeken van onder anderen Hurlbert et al (1986) en Bildstein et al (1993) hebben aangetoond dat flamingo's bij het zoeken naar voedsel geen voorkeur hebben voor zoet of zout water. Ze kiezen eenvoudig voor het gebied waar het meeste voedsel voorhanden is. Ze verzamelen

zich in Afrika en Amerika in enorme aantallen in sodameren, omdat daar algen, pekelkreeftjes en pekelvlieglarven in grote dichtheden voorkomen. Vissen en andere voedselconcurrenten zijn daar grotendeels afwezig. Het zout en de hitte nemen de flamingo's op de koop toe. Ze hebben wel graag zoet water bij de hand om te baden en te drinken (onder anderen Allen 1956, Brown 1958), maar als dat niet is te vinden dan behelpen ze zich met het minst zoute dat beschikbaar is (Rooth 1965).

In onze omgeving blijkt het zoete water in het Zwillbrocker Venn, het IJsselmeer en het Volkerakmeer zeer in trek te zijn. Het Zwillbrocker Venn omdat het water daar door de aanwezigheid van tienduizenden Kokmeeuwen zo sterk is geëutrofiëerd dat vissen er door zuurstofgebrek in de zomer niet in kunnen leven, maar waardoor watervlooiën en muggelarven een grote dichtheid bereiken. De beheermaatregelen voor het Volkerakmeer, waarbij wordt geprobeerd door het vergroten van de snoekenstand de hoeveelheid witvis te beperken (waardoor meer watervlooiën, dus minder algen en betere groei waterplanten), lijken ook een gunstig effect op het voedselaanbod voor de flamingo's te hebben.

Dode juvenielen

Er werden gedurende de afgelopen winter drie dode juvenielen vanuit de Zeeuws-Zuidhollandse Delta gemeld. Twee daarvan waren slachtoffers van ongevallen en kunnen dus niet direct aan het winterweer worden toegeschreven. Ook onder natuurlijke omstandigheden overleven heel veel flamingo's hun eerste levensjaar niet (onder andere Brown 1958, Johnson et al 1991, Cézilly et al 1995) en in voorgaande zachte winters was het beeld bij de eerstejaars uit Zwillbrock niet anders.

Een gemengde groep van Chileense, Grote en Caribische Flamingo's en enige eerstejaars vogels zoeken voedsel in opengebleven water, de Grevelingen nabij Nieuwe Tonge, 28 januari 1996.

Foto: D.J. Overweel

Grote Flamingo, Oostvoornse Meer, 16 maart 1985.
Foto: Albert Noorlander.

Langzamerhand begint de indruk te ontstaan dat botsingen met hoogspanningsleidingen, auto's en prikkeldraad de voornaamste doodsoorzaak voor flamingo's in onze omgeving vormen. Vanaf 1995 worden de flamingokuikens in het Zwillbrocker Venn geringd met een 5,5 cm brede rode kunststofring met een individuele code van twee letters en twee cijfers. Deze ringen zijn gelijk aan de ringen die in Frankrijk (gele), Spanje (oranje) en Italië (blauwe) worden gebruikt bij het ringen van flamingo's.

Broedseizoen 1996

In voorgaande jaren keerden de eerste flamingo's al in februari terug naar hun broedgebied, maar dit jaar kwam de trek pas na begin april op gang. Het water in het Zwillbrocker Venn was nog tot in maart dichtgevroren. Een eerdere aankomst was dus niet opportuun geweest. Het aantal flamingo's dat dit jaar naar Zwillbrock kwam, was hoger dan ooit tevoren (40), hetgeen erop wijst dat er geen extreme verliezen in de afgelopen winter zijn opgetreden. Op een enkel exemplaar na hadden de arriverende flamingo's een schitterend verenpak. Blijkbaar hebben ze dus in hun winterkwartier voldoende carotenoidrijk voedsel kunnen vinden.

Dierenparken zouden wel willen dat hun flamingo's er na de winter zo goed uit zouden zien. Ook de twee Caribische Flamingo's die zich al enige jaren in de groep ophouden, waren prachtig van kleur. Deze exclusief in de tropen levende flamingovorm blijkt dus behalve extreme hitte ook flinke kou te kunnen doorstaan. Van Chileense en Grote Flamingo's was dat al bekend. Dierenparken zouden zich eens de vraag moeten stellen waarom flamingo's in de winter in een verwarmd verblijf worden gehouden. Hebben

slechte broedresultaten in gevangenschap daar misschien iets mee te maken?

Droogte

In het Zwillbrocker Venn troffen de flamingo's dit jaar na de lange winter een andere extreme omstandigheid aan: door de langdurige droogte bleek het waterpeil zo laag te zijn dat zelfs delen van het Venn droog waren gevallen.

Normaliter worden de eerste eieren eind april al gelegd. Dat ze dit jaar wat later zouden zijn in verband met de late terugkeer, had evenwel voor de hand gelegen. De flamingo's hadden er zo te zien echt wel zin in. Zowel bij de Chileense als bij de Grote Flamingo's werd er gebalst en de twee Caribische Flamingo's vormden duidelijk een hecht paar. In de eerste week van mei hadden zich al ruim vijftien paren gevormd. Gedurende korte tijd werd er geprobeerd om een nestterrein op het eiland in het midden van het Venn af te bakenen, maar blijkbaar vielen er met de kurkdroge turf geen nesten te metselen. Het is ook bekend dat flamingo's er weinig zin in hebben om te gaan broeden als het waterpeil in het broedgebied te laag is en de regen uitblijft (Studer-Thiersch 1972). Broeden ze toch, dan zijn de resultaten slecht (Cézilly et al 1995).

Langzaam verliep de broedstemming. Steeds meer flamingo's begonnen het Venn ook al weer te verlaten en bleven dagenlang weg. Was er in de geringe overgebleven hoeveelheid water niet meer voldoende voedsel te vinden? Tot het rond de Pinksterdagen een paar maal flink regende. Al snel was het grootste deel van de flamingo's weer aanwezig en toen werd er opnieuw naar een broedplaats gezocht. Maar na het uitblijven van de vervolgreten was deze stemming toch betrekkelijk snel weer voorbij (Lehman, pers. comm.).

Voor het eerst sinds 1983 is er door de flamingo's in het Zwillbrocker Venn niet gebroed.

Een broedpoging na juni had ook niet veel zin meer gehad, omdat ze er niet in zouden zijn geslaagd om hun eventuele jongen op tijd groot te krijgen om hen in september/oktober te vergezellen naar de Zuidfriese kust. De periode tussen verlaten van het ei en vliegvlug worden bedraagt minimaal 75 dagen (Brown 1958, Lomont 1964) en de ervaring in Zwillbrock is dat de periode daar meestal nog wel wat langer is.

Het niet doorgaan van het broedseizoen dit jaar heeft geleid tot het uiteenvallen van de grote groep. In juni, juli en augustus werden kleinere groepen waargenomen in de Delta, de Oostvaardersplassen, de Alde Feanen (bij Eernewoude), Sneek, op verscheidene plaatsen aan de Friese zuid- en westkust, het Lauwersmeer, de Dümmer (stuwmeer noordoostelijk van Osnabrück) en op 13 augustus 1996 werden bij Szczecin in Polen twaalf flamingo's gezien (Molema, pers. comm.). Nu maar even afwachten of de groep zich in de komende tijd weer gaat hergroeperen aan de Steile Bank en of de flamingo's in de winter weer allemaal in de Delta zullen zijn.

Grote Flamingo, Oostvoornse Meer, februari 1996.

Foto: Jan van Holten.

Samenvatting

De lange strenge winter van 1995/1996 blijkt geen nadelige gevolgen te hebben gehad op de vrijlevende flamingo's in de Nederlandse wateren. Er trad geen bijzondere sterfte op.

Het uitblijven van regenval in het Zwillbrocker Venn, met daaraan gepaard gaande extreem lage waterstand heeft er toe geleid dat de flamingo's in 1996 voor het eerst sinds dertien jaar niet zijn gaan broeden.

■ Joop M. Treep, De Leek 30, 9411 MK Beilen, telefoon 0(031) 593 525 485.

LITTERATUUR:

- Allen, R.P. (1956): The Flamingos: Their Life History and Survival. Research Report No.5. National Audubon Society, New York.
- Bildstein, K.L., C.B. Golden, B.J. McCraith, B.W. Bohmke & R.E. Selbels (1993): Feeding behaviour, aggression and the conservation biology of flamingos: Integrating studies of captive and free-ranging birds. *American Zoology* 33: 117-125.
- Brown, L.H. (1958): The breeding of the Greater Flamingo *Phoenicopterus ruber* at Lake Elmenteita, Kenya Colony. *Ibis* 100: 388-420. London.
- Cézilly, F., V. Boy, R.E. Green, G.J.M. Hirons & A.R. Johnson (1995): Interannual variation in Greater Flamingo breeding success in relation to water levels. *Ecology* 76 (1): 20-26.
- Hurlbert, S.H., W. Loayza & T. Moreno (1986): Fish-flamingo-plankton interactions in the Peruvian Andes. *Limnology and Oceanography* 31 (3): 457-468.
- Johnson, A.R., R.E. Green & G.J.M. Hirons (1991): Survival rates of Greater Flamingos in the West Mediterranean region. In: *Bird Population Studies, Relevance to Conservation and Management* (Eds. C.M. Perrins, J.-D. Lebreton, G.J.M. Hirons: 249-271. Oxford University Press, Oxford.
- Lomont, H. (1964): Observations ornithologiques sur les flamants. *La Terre et la Vie* (101): 28-38. Paris.
- Rooth, J. (1965): The Flamingos on Bonaire (Netherlands Antilles). Habitat, Diet and Reproduction of *Phoenicopterus ruber ruber*. Uitgave no. 41. Natuurwetenschappelijke Studiekring voor Suriname en de Nederlandse Antillen, Utrecht.
- Studer-Thiersch, A. (1972): Beobachtungen an freilebenden Flamingos in Südspanien. *Der Ornithologische Beobachter* 69: 239-252. Basel.
- Treep, J.M. (1994): Zijn flamingo's *Phoenicopteridae* blijftjes in Nederlandse wateren? *Het Vogeljaar* 42: 208-217. Baarn.